

Hitler, naziguldet og de ungarske soldater

Bunkerudgravningen ved Blåvand Radio

Af John V. Jensen

Telefonen brummede på bordet. "Hallo!" En hemmelighedsfuld mandsstemme fortalte, at han var stødt på en tysk bunker, som tilsyneladende ikke havde været åbnet, siden den blev forladt ved Anden Verdenskrigs afslutning.

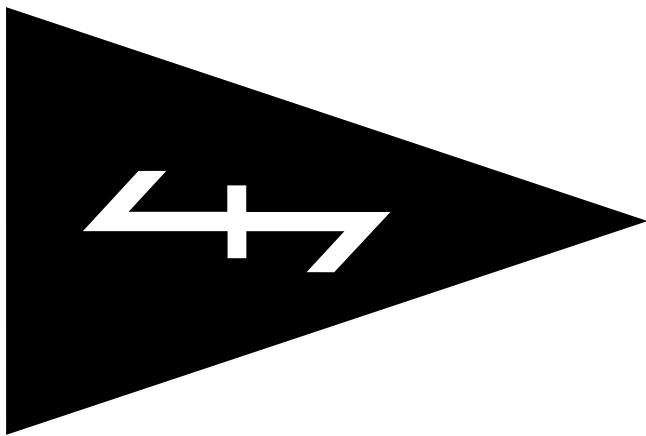

Bunkerens indgang var helt skjult af bevoksning, og efter at have fjernet et par tørv kunne vi konstatere, at den også var fyldt med sand.

Stemmen, der ikke var meget for at oplyse navn eller adresse, fortalte, at han og en nabo i forbindelse med et helt andet projekt var stødt på bunkeren. Deres nysgerrighed havde fået dem til at gå derned. De havde gravet lidt, og op af sandet dukkede straks en række forskellige effekter, som helt sikkert stammede fra besættelsen 1940-45. Mængden og karakteren af materialet havde dog gjort dem betænkelige; og nu ville de høre, om museet ville være med? Naturligvis ville vi det!

Telefonopringningen satte øjeblikkeligt gang i fantasien. Hvad var det for en bunker? En af de store? I hvert fald var der ingen tvivl om, at det måtte undersøges nærmere. Den indre skattejæger var vågnet, hvad kunne bunkeren gemme på? I erindringen stod naturligvis nogle af de fantastiske historier, der med jævne mellemrum dukker op i pressen blandt andet i maj 2013, da en 90 år gammel tysk marinesoldat Wilhelm Kraft skabte overskrifter, fordi han mente at kunne udpege en nedgravet naziskat i Asaa i Nordjylland. Og så sent som i april 2016, hvor en polsk museumsdirektør Bartłomiej Plebanczyk mente at have fundet et skjult kammer i en bunker, hvor han mente at kunne lokalisere det legendariske russiske *ravkammer*, der forsvandt sporløst fra Katharinapaladset nær Sankt Petersborg under Anden Verdenskrig. I ingen af tilfældene havde man dog videre held med at finde store skatte; men mindre kunne bestemt også gøre det for os.

Vi var nødt til at handle, nødt til at undersøge sagen nærmere...

Varulve-organisationens fane. En af vores spekulationer gik på, om der kunne være tale om et "varulve-depot" i bunkeren i Blåvand. Varulvenes propaganda-værdi oversteg så afgjort deres faktiske værdi og betydning.

Varulve, naziguld eller affaldshul?

I dagene op til det første besøg diskuterede vi stadig mere passioneret, hvad der mon kunne ligge og vente på at se dagens lys efter 70 år under jorden? På dette tidspunkt vidste vi jo stadig intet om helt basale forhold som fx bunkerens størrelse, hvilket gjorde det lettere at slippe fantasierne løs.

Kunne vi måske gøre et spændende fund i lighed med det, vores venner på Ringkøbing-Skjern Museum gjorde for nogle år siden og efterfølgende opnåede alletiders succes med? I deres tilfælde kunne man i hvert fald i overført betydning tale om "naziguld". Det var dengang de fandt og udgravede marinesoldaten Gerhard Saalfelds bunker ved Houvig, hvor det drejede sig om fundet af en urørt bunker. Oven i købet kendte man én af soldaterne, og vidste at han endnu levede i Tyskland.¹ En fantastisk historie! En *Saalfeld II* i det ny Tirpitz, det ville være for vildt! Måske gemte bunkeren et fuldt møbleret rum eller resterne af en tysk soldat eller endnu bedre lidt af det "naziguld", som alle leder efter, men ingen finder.

Mere realistisk kunne det dreje sig om et af de hemmelige våbendepoter, nedlagt af den nazistiske undergrundsorganisation *Varulv* (Organisation Werwolf). Forestillingen om "varulvene" var født af Reichsführer i SS Heinrich Himmler, som den 16. september 1944 gav ordre til at forberede såkaldte varulveenheder i Norge og Danmark. Tanken med varulve-terrorcellerne var, at de skulle vækkes til live og fortsætte den nazistiske kamp mod den indtrængende fjende efter det, på dette tidspunkt, uafvendelige tyske nederlag. Disse undergrundssoldater skulle operere bag fjendens linjer som en slags guerillakrigere på samme måde som de russiske partisaner, der havde voldt tyskerne så stort besvær på Østfronten.

Varulve-bevægelsen udviklede sig imidlertid ikke meget, og først i krigens absolutte slutfase i foråret 1945 dukkede forestillingen op igen. På det tidspunkt var det ikke mindst propagandaminister Joseph Goebbels, der satte sit aftryk på bevægelsen. Varulvene skulle virke gennem terror og sabotage, hvorfor en del våben blev gravet ned og placeret i hemmelige depoter over det meste af Danmark² – og hvorfor egentlig ikke også i Blåvand?

Det var sådanne og lignende tanker, der passerede gennem mine kollegaer Anne Sofie Vemmelund Christensen, Torben Vinge Christensen, Lene B. Frandsen og undertegnede, da vi første gang, den 25. maj 2016, kørte til Blåvand for at se nærmere på bunkeren og de fund, som de to findere allerede havde gravet frem. Eventyrlysten fejlede ikke noget – i hvert fald ikke hos undertegnede – mens Lene B. Frandsens langt større udgravningserfaring sikkert gjorde hende mere nøgtern og realistisk i sine forestillinger.

På et havebord havde de to findere bredt en masse rustne og forvitrede ting ud. Der viste sig at være både bajonetter, gasmasker, patroner, kogekar, porcelæn, glas og flasker etc. Primært militærudrustning. Ingen tvivl om, at alt dette stammede fra besættelsen. Og der var stadig meget mere tilbage i bunkeren...

Det første besøg på stedet viste også, at genstandene havde lidt betydelig skade efter mange år under dårlige

bevaringsforhold, uden at det nødvendigvis gjorde indholdet mindre spændende. Niels Ole Thorning og ikke mindst Jesper Søndermark, som nu ikke længere blot var en mystisk stemme, men i stedet var blevet en god hjælp og indpisker med et solidt kendskab til besættelsesårene, kølnede ikke entusiasmen. Ikke mindst Jespers nysgerrighed var lige så stor som vores, og det medførte adskillige passionerede diskussioner om, hvad vi kunne vente os.

Herefter blev det bestemt, at vi i dagene 14.-16. juni ville foretage en egentlig udgravning af bunkeren. Så indgangen blev lukket til igen med et tungt betondæksel og omhyggeligt tilsøret, så nysgerrige uvedkommende ikke blandede sig.

Besøget og et kig på fundene fik hovedspørgsmålene til at udkrystallisere sig. Nogen naziskat var der næppe tale om. Ej heller et varulvedepot med våbenkasser. Men måske var der alligevel en del spændende identificerbare genstande. Tilbage stod spørgsmålet om, hvorvidt der var tale om en bunker, der var blevet efterladt og forseglet af

tyskerne selv umiddelbart efter kapitulationen. I så fald ville vi måske kunne gøre interessante fund af personlige ejendele og måske endda soldaternavne, hvis vi var heldige. Eller om der snarere var tale om en primært dansk deponering af farligt og ikke-brændbart affald? I så fald ville vi stadig kunne gøre interessante fund, men historien ville blive en anden.

Marine-Funkstelle Blaavand

Bunkeren befinder sig i området ved Blåvand Radio på Fyrvej i Blåvand. Blåvand Radio blev oprettet som kystradiostation allerede i 1914 og blev siden flyttet til Fyrvej og taget i brug i efteråret 1938, hvor der foruden selve stationen også blev opført syv tjenesteboliger. Palle Uhd Jepsen, hvis far, Svend Uhd Jepsen, arbejdede på radiostationen, fortæller, at stationen blev beslaglagt af tyskerne allerede den 10. april 1940. Det medførte, at alle radiotelegrafisterne blev forflyttet, og radiostationens bestyrer Vilhelm Stuhr og en tekniker blev som de eneste tilbage. Svend Uhd Jepsen blev selv forflyttet til Skagen Radio, der primært betjente fiskerflåden. Blåvand Radio blev nu til *Marine-Funkstelle Blaavand* og var i de følgende fem år en del af besættelsesmagts beredskab i Danmark. Fotos fra dengang viser, at tyskerne støt udbyggede forsvarsmulighederne omkring radioen, først med nogle flak-stillinger (anti-luftskys), bl.a. på taget af hovedbygningen og i nabolaget, og senere med de små *Ringstand-bunkere*, som vi var optaget af. Relativt kort tid efter besættelsen opførte tyskerne også "kantin", dvs. en større barak, der var placeret nogenlunde parallelt med vejen foran radioens tjenesteboligerne, og som i dag kun kendes fra fotografier.

Der findes en serie fotografier fra Marine-Funkstelle Blaavand taget i begyndelsen af 1940'erne. På billederne ses det dengang helt nye anlæg, som lå i vidt åbne omgivelser med frit udsyn til et træløst landskab, hvor man bl.a. ser Blåvand Redningsstation, strandfogedgården og den sparsomme øvrige bebyggelse. På billederne ses netop

Det første kig på fundene gjort af Jesper Søndermark og Niels Ole Thorning. Ingen tvivl om at de stammede fra den tyske besættelse af Danmark.

Udsigt over Blåvand Radios tjenesteboliger (tv.) og "kantinen" (th.). Bagerst i billedet ses redningsstationen og strandfogedgården.

tjenesteboligerne, men også den tyske mandskabsbarak eller kantine, som blev demonteret en tid efter, at tyskerne havde kapituleret og rømmet anlægget i 1945.

Fotografierne er i øvrigt taget i forbindelse med den tyske viceadmiral Raul Mewis' (1886-1972) besøg i Blåvand. Trods sit umiddelbart eksotiske navn var Raul Mewis ærketysk. Hans besøg i Blåvand ved vi desværre ikke noget videre om, for det er ikke omtalt i de tyske krigsdagbøger, i så fald ville det have været muligt at datere det præcist. Vi ved dog, at Mewis den 1. november 1939 blev udnævnt til viceadmiral og den 1. marts 1942 avancerede til admiral. Raul Mewis fungerede desuden fra 9. april 1940 til 28. marts 1943 som *Marinebefehlshaber Dänemark*. Billedserien må dog stamme fra sommeren 1941, for Mewis' ærmedistinktioner afslører, at besøget fandt sted, mens han endnu var viceadmiral. Dette understøttes yderligere af den åbne bil og soldaternes sommerlige påklædning, men også de synlige flakstillinger med 2 cm luftværnskanonerne, der først blev opstillet i marts 1941. Alt sammen taler derfor for, at billederne er taget i sommeren 1941.³ På *Mewis-billederne* er der i øvrigt ingen spor af den Ringstand-bunker, som

Blåvand Radio opført i 1938. På billedet ses flakstillingen (anti-luftskyts) på taget. Flakstillingen blev opstillet i marts 1941.

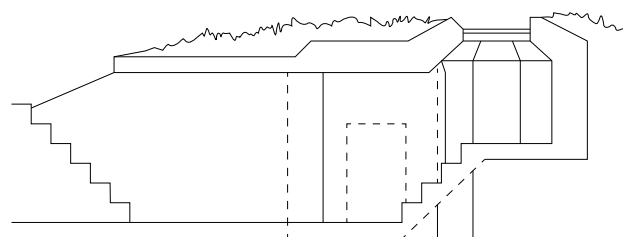
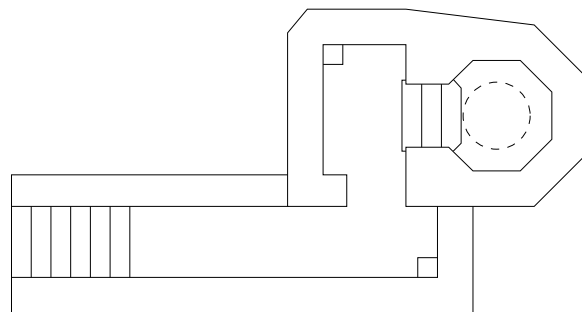
var den umiddelbare anledning til vores besøg på Blåvand Radio.

Det var først senere, at kystradiostationen blev sikret med fem små bunkere af typen "Ringstand 58c", dvs. maskingeværstillinger, der også er kendt under betegnelsen "Tobruk", opkaldt efter den libyske by, som de vestallierede indtog i 1942 efter en langvarig belejring. Der er tale om en variant af en ganske lille sikringsbunker, hvor seks trin fører ned til en fire meter lang gang, der leder videre til en meget kort gang, hvor tre-fire trappetrin fører op til den godt halvanden meter dybe maskingeværbrønd. Typen blev udviklet i 1942 og er den mest almindelige bunkertype i Danmark, hvor der blev støbt hele 1.772 eksemplarer.⁴

Blåvand Radio blev sikret med fem Ringstandbunkere af typen 58c, og de er efter alt at dømme opført i efteråret 1943 eller i løbet af 1944. Tekniske installationer, radaranlæg og som her radioanlægget havde høj taktisk prioritet, og i takt med, at de allierede bombeflyvninger intensiveredes, blev sikringsanlæggene udbygget. Bunkerne er omtalt den 16. juli 1943 i forbindelse med sikring af danske havneanlæg på Vestkysten. Således hedder det i de tyske

papirer fra Marinekommandanten i Esbjerg, at der ingen havneanlæg er i Blåvandshuk, men til gengæld foreslås det at lave et støttepunkt til *Marine-Funkstelle Blaavand* (Blåvand Radio) med seks Ringstands-bunkere. Sådan var planen, men præcis hvornår bunkerne blev støbt og taget i anvendelse er uvist.⁵ På et tysk stillingskort (Pendelkarte 4) fra omkring årsskiftet 1944-45 er *Stützpunktgruppe Blaavand* indtegnet, og her ser man de fem bunkere (for den sjette blev aldrig støbt) placeret rundt om Blåvand Radio.

Det er altså en bunker til nærforsvar, som *ikke*, i

Selve bunkeren var en variation af "Ringstand 58c" også kendt under de allieredes betegnelse "Tobruk". Der er tale om en variant af en ganske lille sikringsbunker, hvor seks trin fører ned til en fire meter lang gang, der leder videre til en meget kort gang, hvor tre-fire trappetrin fører op til den godt halvanden meter dybe maskingeværbrønd.

Den tyske viceadmiral Raul Mewis inspicere tropperne under et besøg ved Blåvand Radio 1941.

modsatning til førnævnte Gerhard Saalfelds bunker, var beregnet på, at man skulle opholde sig i gennem længere tid eller bo i. Der findes ganske vist yderligere varianter af typen med plads til et par køjer, men det gælder altså ikke den, som vi udgravede i Blåvand.

Efter den tyske kapitulation blev bunkeranlægget ved Blåvand Radio forladt, men ikke glemt. Faktisk blev de fire af bunkerne gennem mange år flittigt brugt som nærsikring i forbindelse med militære øvelser. Imidlertid tyder alt på, at Forsvaret netop kun har kendt til eksistensen af fire af de fem bunkere, eller at soldaterne undlod at benytte den pågældende femte af den simple grund, at den var fyldt op og i øvrigt var skjult af bevoksning. Meget taler for

det første, for havde man kendt til den, ville den sandsynligvis allerede for længe siden have været tømt for sand og genstande af interesserede.

Derfor var der mange grunde til at finde ud af, hvad det var, folkene ude i Blåvand var kommet på sporet af.

Udgravningen begynder

Om morgenen den 14. juni begyndte udgravningen. Vi fandt frem til maskingeværbrønden og fik trukket det tunge dæksel af. Alt lå som vi havde forladt det. Fra eksisterende tegninger kendte vi bunkertypens udformning og besluttede nu, at Lene B. Frandsen, som den erfarne arkæolog, skulle begynde at udgrave brønden, mens udgravningstekniker Søren Christensen og jeg selv begyndte at udgrave selve indgangen, der næsten var helt fyldt op med sand, og hvor vi ikke forventede at gøre de fleste fund. Tophemmelig var aktionen nu ikke, for Weekendavisens Morten Beiter kiggede forbi udgravningen og kvitterede den 8. juli med den lille artikel *Hvad bunkeren gemte*.

Fundene væltede fra allerførste spadestik øjeblikkeligt op af brønden, og det blev de faktisk ved med indtil næste dag, da vi nåede ned til bunden af bunkeren. Fundene eller hvad vi nu skal kalde dem, for det var temmelig blandet, hvad vi fik hevet op i dagslyset; den ene rustne metaldåse efter den anden, ledninger, sammenrustet pigtråd, batterier (bl.a. Hellesen), skovle, remme, søm, porcelænsstumper. Dertil kom uniformsknapper, glasflasker, herunder medicinflasker og mælke- og spiritusflasker, blækhuse ligeledes af glas, samt i hundredvis, hvis ikke i tusindvis af stumper smadret vinduesglas, rester af børster, rester af skosåler, en sæbeholder, rester af patronfremføringsbælter, patroner, en roehakke, fiske- og kyllingebein, okse- og svineknogler, hele og knuste elpærer, lampeglasser fra en petroleumslampe, pigtråd, koks, læderrester, en mælkejunge, skorstenør, en tysk stålhelmet, bajonetter, sikringer, rester af gasmasker, bestik fra Værnemagten, en defekt tang, tandbørster, porcelænsskår fra Villeroy & Boch, Dresden (fabrikken i

Skattejægeren er vågnet. Den første tur gennem bunkeren i 70 år!

Den erfarne arkæolog Lene B. Frandsen tog sig af geværbrønden, hvor vi ventede og også gjorde de fleste fund.

Fundet af dette bestik gjorde det let at konstatere, at genstandene var kommet til landet sydfra.

Skår af tallerken fra Villeroy & Boch var som de mange andre fund med til at slå fast, at ingen havde været i bunkeren siden 1945.

Dresden blev i øvrigt ødelagt 17. april 1945), en østersskal og en konkylie m.m.

Papir var det sparsomt med; blot små rester af fx en etiket på nogle af flaskerne eller små forkullede stumper, der faldt fra hinanden ved den mindste berøring. På forhånd havde vi udelukket at finde eksempelvis gamle dokumenter, dels fordi den slags ikke holder længe i fugtigt sand, dels af den formentlig endnu mere enkle grund, at disse var blevet brændt enten af tyskerne selv eller af danskerne, som ryddede op efter dem. Endelig kan det tænkes, at efterladte tyske dokumenter, fundet umiddelbart efter kapitulationen, kan være blevet afleveret til de danske myndigheder, fordi de forekom tilstrækkeligt interessante; men dette er i virkeligheden nok mindre sandsynligt.

De ungarske soldater

Blandt de hundredvis af genstande, som vi bjergede bør nogle fremhæves. Således var allerede Niels Ole og Jesper under deres udgravninger stødt på bajonetter. At der lå bajonetter i bunkeren undrede dem umiddelbart, for hvorfor var de havnet der? Typisk ville sådanne være blevet genbrugt af de lokale. Samtidig antog vi alle i første omgang, at det drejede sig om tyske bajonetter. En nærmere undersøgelse viste imidlertid, at der var tale om ungarske bajonetter. Mere præcist ældre østrig-ungarske bajonetter (model) M1895. Disse er lette at kende på, at stålet er vredet en kvart omgang, hvor knivsbladet slutter og skæftet begynder. Denne bajonet har ikke, som det er mere almindeligt, et træskæfte, hvorfor den i afmonteret tilstand er ringere egnet som regulær kniv end de fleste bajonetter. Den østrig-ungarsk forbindelse var lidt overraskende, da vi jo havde regnet med at finde tysk materiel.

Forbindelsen til Østrig-Ungarn og først og fremmest til Ungarn blev yderligere bestyrket ved fundet af et par uniformsknapper af messing. Da sandet blev børstet af uniformsknapperne, og de blev udskilt blandt rustne flaskekapsler, åbenbarede knapperens motiver sig, og Skt.

*En af de ungarske bajonetter (model) M1895,
som må stamme fra de ungarske soldater, der
befandt sig i området i krigens sidste måneder.*

Tv.: Fundet af den første ungarske uniformsknap med Ungarns nationalsymbol Skt. Stefans kronen betød, at det ikke kun drejede sig om tyske besættelsetropper, men også ungarske tropper. Th.: Kokarde fra ungarsk skråhue. Kokarden er måske faldet af eller også er skråhuen fundet af danskere og brændt, men den lille metalkokarde overlevede. Cirklen i midten er tredelt og havde de ungarske nationalfarver grøn, hvid og rød.

To ungarske soldater. Soldaten til højre er József Szamar, honvéd (rekrut), mens soldaten til venstre er ukendt. Fotoet er dateret 26. marts 1945. På billedet ses uniformen med Skt. Stefansknappe, men også skråhuens kokarde, som vi også fandt et eksemplar af under udgravningen.

Stefans-kronen trådte frem. Kongekronen er netop et ungarsk nationalsymbol og er let genkendelig på grund af kronens karakteristiske bøjede kors. En anden lille klump jern viste sig at være en kokarde, dvs. en roset eller en knap oftest i nationalfarver, fra en ungarsk skråhue.

Derudover fandt vi både afskudte og skarpe patroner. Dels tyske patroner kaliber 7,92 mm til eksempelvis en *Karabin 98k* samt 9 mm patroner fra en pistol eller maskinpistol, dels lige så mange østrig-ungarske patroner til en *Steyr Mannlicher M95* riffel, ligeledes 7,92 mm samt resterne af et tilhørende magasin. De ungarske patroner er mere koniske i formen end de tilsvarende tyske.

Den ungarske forbindelse blev yderligere understreget med fund af bl.a. en tandbørste med indskriften: *Magyar Gyártmány*, der betyder noget i retning af: ungarsk fabrikat. Foruden en hel, grøn flaske med inskriptionen *Ferenc Jozsef Keseruviz* i bunden, som er den ungarske version af (Kaiser) *Franz Josef*, mens *keseruviz* fortæller, at der er tale om en mineralvandsflaske med vand med naturlige mineraler og helseeffekt; vist nok især for maveregionen.

Fundet af de ungarske genstande er dog mindre mystisk, end det kan lyde. Således befandt der sig ved krigsafslutningen i 1945 omkring 12.000 ungarske soldater i Danmark. Hovedparten kom til Danmark med store tyske togtransporter fra slutningen af januar 1945 og nogle uger frem. Kongeriget Ungarn havde i forbindelse med krigshandlingerne sluttet sig til aksemagterne (Tyskland, Italien og Japan) og deltog i *Operation Barbarossa* – felttoget mod Sovjetunionen (juni 1941). Siden fulgte store tab for den ungarske hær; ikke mindst i slaget ved Stalingrad (1942-43). Nederlaget fik ungarerne til at søge våbenhvile med de allierede, men for at forhindre dette besatte tyskerne Ungarn og tog kommandoen over hæren.

I takt med den sovjetiske fremrykning og den modsvarende tyske tilbagetrækning i februar 1945 trængtes de ungarske hærenheder mod nord, hvorved omkring 12.000 krydsede grænsen til Danmark. Selvom den ungarske hær var under tysk kommando, var der stadig tale om en

national hær med egne uniformer. I Sydvestjylland blev de ungarske tropper underlagt 160. Reserve Division med hovedkvarter i Henne Stationsby.

Derudover ved vi, at 5. Artilleriafdeling befandt sig i Oksbøl, mens 91. Regiment holdt til i Varde og Nymindegab. 90. Regiment 1. Batallion opholdt sig i Blåvandshuk-området, som igen var underopdelt i to kompagnier med 2. Kompagni i Blåvand og 3. Kompagni i Børsmose.

Det kunne altså dreje sig om genstande, der i sin tid havde tilhørt soldater fra dette 2. Kompagni. Den tyske værnemagt havde dog svært ved at finde anvendelse for de ungarske tropper, der vel næppe var særligt motiverede, og desuden gjorde kommunikationsvanskeligheder ikke sagen lettere. De ungarske tropper var først og fremmest arbejdsoldater og blev sat til bevogtningsopgaver. I Blåvandområdet bemandede de infanteristillingerne og var indkvarteret i barakkerne bag klitrækkerne i området omkring Blåvand Fyr og sandsynligvis også i Blåvand-Oksby og ved Blåvand Radio. Og vi véd med sikkerhed fra andre kilder, at nogle af ungarene i krigens sidste måneder var indkvarteret omkring Ho Præstegård.

Patroner kaliber 7,92 mm i rester af en laderamme fra en Steyr Mannlicher M95 riffel, der blev brugt i den ungarske hær.

Fundet af en ungarsk mineralvandsflaske med indskriften Ferenc Jozsef Keseruviz var endnu et tegn på den ungarske forbindelse til Blåvand og Danmark.

Hitler, hollandsk gin og rød neglelak

Foruden genstandene af ungarsk karakter gemte bunkerens også på spisebestik med værnemagts symbol: ørn med hagekors. Derudover fandt vi en bakelitflaske, hvor etiketten kunne oplyse, at der var tale om *Hautentgiftungssalbe 1943* (Hudafgiftningssalve), som var til brug i forbindelse med giftgasangreb. Endvidere tyder tilstedeværelsen af adskillige *Jenever*flasker fra *Johs. de Kuyper & Zoon* (hollandsk gin; også af og til kaldet *Genever*) på, at soldaterne har indtaget en del af netop denne drik. Nu kunne man naturligvis godt tænke sig, at disse spiritusflasker efter befrielsen blev smidt ned af danskere, men for det første lå de dybt i skakten, for det andet virkede bunkerens urørt, og for det tredje var det formentlig kun tyskerne, der på

dette tidspunkt havde mulighed for import af hollandsk gin. Det samme gælder en champagne/crémantflaske, hvor mærket desværre er delvist ulæseligt (T)“RIPL”(E) og “VIN MOU”(ssex). Igen er det efter alt at dømme tyskerne eller måske ungarene, der har fejret et eller andet med boblevin. Udelukkes kan det imidlertid ikke, at det er en befrielseschampagne, som danskerne nød i forbindelse med kapitulationen. Årstallet er desværre forvitret, hvilket måske kunne have afklaret sagen.

Et stort antal tomme og halvtomme blækflasker antyder, at tyskernes kontorbarak nok er blevet ryddet i

Kölnervand; på etiketten ses Aarhus Domkirke! Parfumen blev fundet i bunkeren sammen med mange blækflasker og enkelte neglelakflasker(?)

kapitulationsdagene, hvorved disse flasker havnede i bunkeren. To af disse flasker indeholdt imidlertid *rødt* blæk; og da vi fik dem undersøgt nærmere, kunne vi konstatere, at hullet i disse flasker var mindre end i de øvrige blækflasker, og da vi ydermere fandt låget til en af dem, sad der en lille pensel i bunden. Det var altså rød neglelak snarere end blækflasker! Neglelak? Tyske eller ungarske soldater? Forklaringen er sandsynligvis, at det stammer fra radioens kvindelige medarbejdere *Marinenachrichtenhelferinnen*, som også var en del af den tyske besættelse. Det vælger vi i hvert fald at tro. Spor af anden personlig pleje fandt vi også i form af andre småflasker, bl.a. én med velbevaret etiket: *Kölnervand*, hvorpå man i baggrunden aner Aarhus Domkirke. Tilsyneladende et dansk produkt, som besættelsesmagtens soldater har haft adgang til og benyttet.

Bunkeren indeholdt desuden dusinvis af metaldåser med rester af forskellige stoffer og væsker. Dåsernes tynde metal var efter 70 år i sandet af en så ringe beskaffenhed, at de faldt fra hinanden ved udgravningen. Nu og da var det ikke så behagelige resultat, at en slibrig eller en stinkende masse flød ud i sandet eller ud mellem hænderne på os.

Blandt de mere spektakulære fund var måske nok en lille metalplade, som vi i første omgang blot samlede op og tog med hjem på magasinet til rensning og nærmere undersøgelse. Her viste det sig, da sandet var børstet af det tynde metal (zink), at der var tale om et portræt af Hitler eller mere præcist et Hitler-relief. Relieffet har formentlig været monteret på en træplade, som siden er fjernet, måske brændt eller på anden vis gået til. Der eksisterer en del sådanne små vægreliéffer, hvilket en internetsøgning godtgør. Alligevel har det trods søgen ikke været muligt at finde et velbevaret eksemplar helt magen til. Hitler-relieffet måler omkring 10 x 10 cm og har vel mest sandsynligt hængt på væggen på et af kontorerne på Marine-Funkstelle Blaavand.

Alle fundene var med en eneste undtagelse anonyme forstået på den måde, at de ikke bar nogen synlige tegn fra brugerne. Undtagelsen var fundet af en tyskproduceret tandbørste, som ejermænd, sandsynligvis en tysk soldat,

har ridset sit navn "Gerst" i. Dette meget spinkle spor kunne man naturligvis forfølge, men det har der ikke været tid til endnu, og spørgsmålet er om det overhovedet er muligt? Alligevel gjorde tandbørsten det hele mere konkret og mere personligt.

Op af hullet kom også enkelte danske ølflasker foruden enkelte danske mælkeflasker. Mere mærkværdigt var fundet af en flaske præget med ordet *Tizer*. En nærmere undersøgelse af denne flaske viste, at der er tale om en samtidig engelsk læskedriksflaske. Spørgsmålet er naturligvis, hvordan denne flaske var havnet i hullet. Stammer den fra britiske tropper, der kom til landet umiddelbart efter befrielsen? Eller er der bare tale om en flaske, der er drevet ind på stranden, hvilket sliddet på flaskeglasset godt kunne tyde på, hvorefter nogen (formentlig danskere) har samlet den op og deponeret den i bunkeren? I hvert fald er det næppe en flaske købt i Danmark under besættelsen. Når det gælder konkylien og østersskallen, kan disse stamme fra danskere, men det kan også stamme fra tyske eller ungarske soldater, der har fundet dem på stranden og taget dem med som en slags souvenir, de aldrig fik med sig.

Hvorfor havnede genstandene i bunkeren?

Hvorfor havnede alle disse ting i bunkeren? Tyskerne forlod stationen og tjenesteboligerne den 16. maj, og den 16. juli 1945 blev Blåvand Radio atter åbnet for offentlig korrespondance. I sommeren 1945 blev Svend Uhd Jepsen genansat i Blåvand, og i efteråret, da husene var blevet sat i stand efter tyskernes ødelæggelser, flyttede han og familien ind i tjenesteboligen (nr. 3 fra vejen). Først i løbet af efteråret blev stationen normeret med flere telegrafister, fortæller Palle Uhd Jepsen. Han husker også udmærket bunkeranlæggene, der omgav radiostationen, også den nu udgravede bunker. Uhd Jepsen ved imidlertid ikke, hvornår den blev fyldt op med de forskellige genstande og af hvem. Hans gæt er, at det skete umiddelbart efter besættelsen, altså i sommeren 1945. I hvert fald var den

I første omgang bare en lille firkantet metalplade, der blev taget med hjem på magasinet til undersøgelse. Stor var overraskelsen, da Søren Christensen fik den rensat af og opdagede, at der var tale om et lille Hitler-portræt, der nok oprindeligt har været monteret på en træplade. Portrættet har sikkert hængt i kontorlokalerne på Blåvand Radio eller i kantinen.

allerede gjort "børnesikker", da han og familien kom tilbage. Palle Uhd Jepsen husker også, at han og de andre børn efter besættelsen fandt en del tyske genstande blandt andet et par bajonetter. De blev dog snart konfiskeret af hans far.

Spørgsmålet om, hvorfor tingene endte i bunkeren, kan næppe besvares med andet end et kvalificeret gæt. Således vil ét gæt være, at besættelsesmagtens soldater i forbindelse med kapitulationen ryddede op efter sig selv

og smed visse våben, en hjelm, en masse glas og flasker ned i bunkeren, hvorefter den formodentlig blev kastet til med sand. Det kan i hvert fald undre, at eksempelvis bajonetter, gasmasker, men også skovle og spader er havnet i hullet. Man skulle jo mene, at de fleste danske landmænd dengang sagtens kunne bruge fx en bajonet eller en skovl/spade til forefaldende arbejde, så hvorfor smide den ud, når der var mangel på det meste?

Et andet gæt vil være, at det var lokale fra Blåvand, der sikkert kort efter kapitulationen ryddede op efter tyskerne. Som allerede antydnet kunne det nemlig også tyde på, at

Geværbrønden var som det øvrige af bunkeren fyldt op med sand, som skjulte store mængder af ikke-brændbart og farligt materiale som glas, metal, kemikalier og våben.

fundene i bunkeren kunne stamme fra en oprydning, hvor de lokale formentlig har taget, hvad de fandt af brugbare ting. Andre dele som fx træ, stof og papir, som der slet ikke var spor af, blev brændt, mens resten, der hverken var brug- eller brændbart, blev smidt i bunkeren og efterfølgende tildækket med sand. Det meste af bunkerens indhold var nemlig, som vi nu har set, metaldele, glas og flasker. Samtidig viser flere smeltede glasdele i fundmaterialet, at enkelte dele har været udsat for stærk varme (afbrænding) inden de havnede i bunkeren.

Hvad så med bajonetterne, hvorfor lå de i bunkeren? Bajonetterne endte sandsynligvis i bunkeren, fordi det som nævnt drejede sig om den østrig-ungarske model, der er i modsætning til eksempelvis de tyske modeller ikke var særligt bevendte til andet end at sætte på geværet grundet det specielt udformede skæfte. Derudover er der også den mulighed, at både bajonetter og skovle blev fundet rustne og/eller defekte, hvorfor de blev smidt i hullet. Ingen tvivl om at deponeringen stammer fra dengang, hvor væk var et hul i jorden og ikke en genbrugsplads med sorteringsanlæg.

Et bask af historiens vingesus

Der var store forventninger til, hvad bunkerudgravningen ved Blåvand Radio i juni 2016 kunne bringe for dagens lys. Var vi mest optimistiske, håbede vi på at finde en bunker, der stod, som den var blevet forladt af besættelsesmagtens soldater i maj 1945. Et fund af samme værdi som fundet af Gerhard Saalfeld bunkeren i 2008. "Naziguldet" fandt vi ikke og heller ikke en *Saalfeld II*, men...

Udgravningsfundene udgjorde ganske vist en helhed, der havde ligget godt gemt i 70 år, men det var også tydeligt, at der snarere var tale om sammenbragte genstande end genstande, der lå mere eller mindre, som de var blevet forladt. Der var tale om en bunker, som omkring eller lige efter kapitulationen var blevet fyldt op med ikke-brændbart og farligt affald, dvs. alt fra våben og ammunition til glas

De smeltede glasflasker, som blev bjerget fra bunkeren, tyder på, at enten tyskerne eller måske danskerne i første omgang har afbrændt alt brændbart såsom træ og papir – samt et par flasker. Resterne fra afbrændingen er siden smidt over i bunkeren sammen med farligt affald, jern og glas.

og kemikalier – og siden havde ligget urørt. Fundene bestod ikke overraskende af især tyske effekter, men derudover gjordes også indtil flere fund, der bekræfter tilstedeværelsen af ungarske soldater i Blåvand.

Genstandene synes for en betydelig dels vedkommende at stamme fra kontorerne på Marine-Funkstelle Blaavand, men derudover var der også en del farligt affald som ammunition og enkelte våben, der måske allerede på deponeringstidspunktet var defekte og derfor blev smidt i bunkerhullet. Årene gik, og den opfyldte bunker dækkedes efterhånden af bevoksning og blev helt gemt og glemt; indtil områdets beboere 70 år senere ved et tilfælde fandt den igen.

Vores største forventninger indfries måske ikke, men alligevel fornemmede vi tydelig suset fra fortiden, da vi bjergede den ene genstand efter den anden. De væsentligste genstande som Hitler-portrættet, tandbørsten, uniformsknapperne vil naturligvis blive konserveret, og

Den næsten tomte bunker set fra indgangen og den i dette tilfælde forlængede indgangsparti. Til venstre ses indgangen til geværbrønden.

de bedste fund vil blive udstillet i det ny Tirpitz, hvor de vil kunne perspektivere den eksisterende viden om besættelsen og ikke mindst Blåvand Radios betydning for besættelsesmagten. Mest interessant forekommer dog de ungarske effekter, der ligeledes vil blive udstillet i museets ny udstilling. Fundene vidner om en for de fleste danskere helt ukendt, men stadig væsentlig og interessant historie fra besættelsen og verdenskrigen. En historie, som ikke fortælles andre steder end hos os.

John V. Jensen kan kontaktes på jvj@vardemuseum.dk

Noter

1. Christian Ringskou: Med Gerhard Saalfeld til Vestjylland – en bunker-soldats krigsoplevelser. *opdatering* 2012, s. 89-99.
2. Det kan man læse mere om i bl.a. Erland Leth Pedersen: *De danske varulve – En politimands efterforskning i et stykke ukendt besættelsest historie*. København 2015.
3. Tak til Jens Andersen, Museumscenter Hanstholm for hjælp med dateringen.
4. Jens Andersen & Rudi Rolf: *German bunkers in Denmark – a survey*. PRAK 12. Middleburg 2006, s. 58.
5. In Blaavandshuk sind keine Hafenanlagen vorhanden. Es wird vorgeschlagen, für den Stützpunkt der Marine-Funkstelle Blaavand 6 Ringstände zu Bauen. Kommandant im Abschnitt dän. Westküste G 4819 Ja v. 16.7.1943.

Jesper Søndermark leder slagets gang. I baggrunden ses Niels Ole og Karin Thorning. Fra Vardemuseerne Søren Christensen (tv) og John V. Jensen (th).